

KINHSH ΠΟΛΙΤΩΝ ΓΙΑ ΜΙΑ ΑΝΟΙΧΤΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΠΟΛΙΤΩΝ
ΚΑΙ Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΟΥ 21^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

Οι ομιλίες
των Αρχηγών των Κομμάτων

ΑΘΗΝΑ 2001

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ γενιά που να μην υπερφανεύεται ότι ζει σε ενδιαφέρουσα εποχή. Από την άποψη αυτή δεν διαφέρομε πολύ από τις προηγούμενες γενιές. Παρ' όλα αυτά, η εποχή μας είναι ιδιαίτερα λόγω της ταχύτητας και της ριζικότητας των αλλαγών. Αλλαγών που επέρχονται σε όλα τα επίπεδα: από τις διεθνείς σχέσεις μέχρι την καθημερινότητα, από τις επικοινωνίες μέχρι τις κοινωνικές σχέσεις, από το πολιτικό σύστημα μέχρι την οικονομία.

Αλλαγών που οδηγούν σε μια νέα, ριζικά νέα πραγματικότητα. Πολύπλοκη, αντιφατική, με πολλές διακινδυνεύσεις, αλλά και πλούσια σε προκλήσεις και δυνατότητες.

I.

Οι νέες συνθήκες θέτουν με επιτακτικό τρόπο ένα ερώτημα που οφείλει να απασχολεί όλους τους πολίτες της χώρας μας:

Πώς μπορεί η χώρα μας να έχει παρουσία στο νέο τοπίο, στον νέο διεθνή καταμερισμό εργασίας;

Ποιο μοντέλο οργάνωσης οφείλει να ακολουθήσει η κοινωνία μας προκειμένου να παρακολουθήσει ενεργά τις εξελίξεις;

Ποιες πλευρές της φυσιογνωμίας μας πρέπει να καλλιεργήσουμε για να αξιοποιήσουμε τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται;

Ποιοι πρέπει να είναι οι στόχοι μας προκειμένου να βρισκόμαστε σταθερά στο κέντρο των όλο και πιο ορμητικών εξελίξεων;

Γιατί η Ελλάδα του 2001 βρίσκεται πλέον στο κέντρο των εξελίξεων. Η σημερινή Ελλάδα δεν είναι αυτή που ήταν.

II.

Έχουμε κάνει μεγάλα βήματα προόδου. Είναι μεγάλες οι αλλαγές. Μερικές μάλιστα αποτελούν ρήξεις με το παρελθόν. Καθιστούν την εξέλιξη μη αναστρέψιμη.

[7]

Η πρώτη μεγάλη μη αναστρέψιμη αλλαγή έχει επέλθει στο οικονομικό επίπεδο. Η Ελλάδα του 2001 δεν έχει καμία σχέση με την Ελλάδα της πρώτης, της υπανάπτυξης, του υψηλού πληθωρισμού και της οικονομικής αστάθειας, που χαρακτηρίσαν τη χώρα από τη δεκαετία του 1950, για να μην αναφερόμαστε σε παλαιότερες εποχές. Με βάση τα στατιστικά δεδομένα του ΟΟΣΑ, το κατά κεφαλή εισόδημα της Ελλάδας την δεκαετία κατά του μεταψ 25ης και 29ης χώρας στο κόσμο.

Η δεύτερη μεγάλη μη αναστρέψιμη αλλαγή έχει πραγματοποιηθεί στο επίπεδο των διεθνών σχέσεων. Η Ελλάδα του 2001 είναι στην καρδιά του διεθνούς συστήματος. Είναι κράτος του κέντρου. Με μόνη αναστατική εξαίρεση το λεγόμενο G8, στο οποίο δεν θα μπορούσε ποτέ να συμμετάσχει λόγω μεγέθους, η Ελλάδα είναι μέλος όλων σχεδόν των σημαντικών οργανισμών τοπικής, περιφερειακής ή διεθνούς εμβέλειας.

Η τρίτη μη αναστρέψιμη αλλαγή έχει συντελεστεί στο κοινωνικό επίπεδο. Κάποτε έφταναν από την Ελλάδα οι νέοι άνθρωποι για να βρουν άλλοι την τύχη τους. Η Ελλάδα ήταν χώρα εξαγωγής εργατικού δυναμικού. Τώρα όμως συμβαίνει το αντίθετο. Η Ελλάδα του 2001 αποτελεί, για πρώτη φορά στην ιστορία της, χώρα εισαγωγής ανθρώπινου δυναμικού, χώρα υποδοχής μεταναστών. Ταυτόχρονα, λόγω της κοινωνικής της μεταβολής, έχει μεταβεί, πάλι για πρώτη φορά, από ένα καθεστώς πολιτισμικής ομοιογένειας σε ένα καθεστώς πολιτισμικού πλουραλισμού και πολυμορφίας.

Η τέταρτη μη αναστρέψιμη αλλαγή ανήκει στο πολιτικό επίπεδο. Μετά τη μεταπολίτευση του 1974, έχει πλέον παγιωθεί μια αυθεντική δημοκρατία, το πιο δημοκρατικό καθεστώς στη νεότερη ελληνική ιστορία, πράγμα που αποτελεί κρίσιμο ορόσημο στη διαδικασία ανάπτυξης των πολιτικών μας θεσμών.

Υπόκει, τέλος, μια πείρακτη σημαντικότεστη αλλαγή στην εμπειρία των γενεών. Οι Έλληνες και οι Ελληνες που έχουν γεννηθεί μετά το 1974 αποτρίβουν την πρώτη από καταβολής του νεοελληνικού κράτους γενιά που μεγάλωσε χωρίς βιώματα προσφυγιάς, πολέμου, ξένης κατοχής, εμφυλίων διχασμών και συρράξεων. Χωρίς τραύματα από έκτακτα καθεστώτα και πραξικοπήματα, μεγάλες πολιτικές ή οικονομικές κρίσεις. Χωρίς μνημές που τόσο βαθιά σημάδεψαν τη ζωή αλλά και τη θεώρηση του κόσμου όλων των προγενέστερων γενεών.

III.

Αυτές οι ριζικές, οι μη αναστρέψιμες αλλαγές αντιμετωπίζονται διαφορετικά από τις κοινωνικές δυνάμεις και τους πολίτες. Θετικά, με υπεργνώμηση και αισιοδοξία, από το μεγαλύτερο μέρος του ελληνικού λαού.

Παρά τις κοινωνικά στρώματα τείνουν να αξιοποιούν όλο και περισσότερο τις νέες δυνατότητες και να αποκομίζουν οφέλη από το νέο περιβάλλον. Χτίζεται έτσι μία νέα ατομική και συλλογική αυτοπεποίθηση για τις προοπτικές μας όσον αφορά το μέλλον της γενιάς που έρχεται.

Σίγουρα κάποιοι δεν μπορούν να παρακολουθήσουν τις εξελίξεις είτε γιατί αντικειμενικά δεν έχουν τη δυνατότητα είτε γιατί αμφισβάλλουν ότι μπορούν. Η πολιτεία και η κοινωνία οφείλουν να στηρίξουν τους αδύναμους και να ενισχύσουν στην προσπάθειά τους όσους διατάζουν.

Τέλος, υπάρχουν στην κοινωνία μας, όπως παντού άλλωστε, κοινωνικές αλλά και θεσμικές δυνάμεις, που δεν επιθυμούν να ακολουθήσουν το βηματισμό των αλλαγών της κοινωνίας μας. Δεν επιθυμούν γιατί γίνονται τα προνόμιά τους ή τους μηχανισμούς εξουσίας τους ή επειδή ξεπερνούν από τη νέα εποχή. Γι' αυτό αμύνονται και αντιστέκονται. Φοβούνται τις αλλαγές και αναλίσκονται στην προσπάθεια καθυστέρησης ή ακούμια και ακύρωσης των εξελίξεων.

Οι δυνάμεις αυτές διαπνέονται από ανασφάλεια, από φοβία απέναντι στον νεοστρωμένο. Από ιδιοτέλεια και από δυσπιστία απέναντι στο διασπορευτικό. Γιατί τι άλλο εκτός από ανασφάλεια υποδηλώνουν οι προτροπές σε απομονωτισμό; Τι άλλο παρά φοβία απέναντι στην εξέλιξη κρύβεται πίσω από την καθιλωτική επίκληση ενός εξιδανικευμένου παρελθόντος; Τι άλλο παρά δυσπιστία απέναντι στο διασπορευτικό δείχνει η εχθρότητα ή η δηλωσθέντα απέναντι στον ξένο, το μεταναστά, τον πολιτικό πρόσφυγα; Τι άλλο παρά ιδιοτέλεια εκφράζει η προσκόλληση σε στενά και άμεσα συμφέροντα;

IV.

Η εμφάνιση σε συλλογικές παραστάσεις του παρελθόντος, η φοβικότητα και η δυσπιστία απέναντι στο διασπορευτικό επιτείνονται μέσα στο νέο διεθνές περιβάλλον. Αποκτούν άλλες διαστάσεις στις συνθήκες της παγκοσμιοποίησης.

Η παγκοσμιοποίηση είναι υπαρκτή πραγματικότητα. Δεν πρέπει να τη δικαιολογούμε και δεν ωφελεί να την εξορκίζουμε. Πρέπει να την αντιμετωπίσουμε με λογισμό και με πράξη.

Η παγκοσμιοποίηση είναι σύνθετο φαινόμενο. Άρα πρέπει να αναλυθεί, και όχι να διαστρεβλωθεί με απλοποιήσεις. Καλούμαστε να αξιοποιήσουμε τις θετικές επιπτώσεις και να μετριάσουμε τις αρνητικές.

Στις θετικές επιπτώσεις περιλαμβάνεται η μεγάλη πρόοδος στην οποία έχει οδηγηθεί η ανθρώπινη κατάσταση σε πολλούς τομείς. Την οικονομία, την υγεία, την παιδεία. Ας αναλογιστούμε την ανάπτυξη των οικονομικών ανταλλαγών ή την πρόοδο της τεχνολογίας. Ας σκεφτούμε τον

πολιτισμολογία των εκπαιδευτικών ευχαριτών και ανταλλαγών. Την τρέπαστα πρόοδο της ιατρικής και τη συνεχή βελτίωση της περιβαλλήσης.

Αν όμως αυτές είναι οι κυριότερες θετικές συνέπειες της παραχομοπολίτης, τι γίνεται με τις αρνητικές; Η πύκνωση των επικουριών δεν οδηγεί στην ομοιομορφία; Στο θράμβο του μέσου όρου, του μαζικά αποδεκτού, του οικονομικά αποδοτικού; Η κατάργηση των συνόρων δεν καταλήγει στην απώλεια της ιδιαιτερείς ταυτότητας - εθνικής, θρησκευτικής, πολιτισμικής; Η ανταλλαξιμότητα των πάντων στις διαστάσεις του πλανητικού χωρίου δεν οδηγεί στην απόλυτη κυριαρχία της αγοράς; Η κουλοτόρα και η παράδοσή μας, οι μνημές και τα ιστορικά βιώματα μας δεν κινδυνεύουν από την ισοπέδωση και την ομοιομορφία;

Τα ερωτήματα αυτά δεν τίθενται μόνο στη χώρα μας. Τίθενται με ιδιαιτερή ένταση σε πολλές, αν όχι σε όλες, ακόμη και στις μεγαλύτερες χώρες.

Ποια είναι η απάντηση στα ερωτήματα αυτά; Ποια απάντηση πρέπει να δώσει η ελληνική κοινωνία, μια κοινωνία που έχει διανώσει τη μεγάλη απόσταση που ανέφερα, μια κοινωνία που ανοίγεται στο μέλλον;

Είμαι βέβαιος ότι η απάντηση που δίνουμε όλοι μας δεν μπορεί να είναι η άκριτη επιστροφή στο παρελθόν και την παράδοση. Δεν μπορεί να είναι το σάλπιγμα για την αναβίωση των προβιομηχανικών ηθών και αντιλήψεων, όπου ένα ήσαν το σωστό και κανονός δεν περνούσε από το μυαλό να το αμφισβητήσει. Δεν μπορεί να είναι η φυγή προς τα πίσω. Στις προκλήσεις του νέου περιβάλλοντος δεν απαντάμε με την περιχαράκωση στο χλίστο σύμπαν της παραδοσιακής κοινότητας, με την τυφή προσταγή στην παράδοση, με την ευλαβική τήρηση αξιωμαφι-δρήτων και αμετακινήτων κανόνων, με την αυταρέσκεια και την ασφάλεια του θύθεν αιωνίου.

Η Ελλάδα στο καρτώφι του 21^{ου} αιώνα δεν χρειάζεται την επιστροφή σε μια εικόνα φοβίας, ανασφαλείας, αδράνειας. Η εικόνα αυτή δεν αρμόζει σε μια σύγχρονη χώρα. Δεν αρμόζει στην αξιοπρέπεια του Έλληνα πολίτη.

Η εικόνα αυτή δεν μας ταυριάζει, γιατί η ιστορία δεν γυρίζει πίσω. Πίσω από την έκκληση ορισμένων για επιστροφή στην παράδοση κρύβεται κάτι άλλο, βλαβερό και επικίνδυνο. Κρύβεται η ψευδοτίγρραφη ανακατασκευή της παράδοσης με θύθεν σύγχρονους όρους. Στόχος η παράδοση να ανασταμοιωφωθεί για να γίνει το κύριο πρόσχημα απόκρουσης κάθε κίνησης εκσυγχρονισμού και ανοιγμάτων στο μέλλον.

Η εικόνα της φοβίας και της αδράνειας δεν μας ταυριάζει, γιατί οικεί την ίδια την πραγματικότητα που μας περιβάλλει. Αδικεί τη συνριπτική πλευρή της του λαού μας, τους εργαζόμενους που μοχθούν, τους καινοτόμους επιστήμονες, τους δημιουργούς. Αδικεί τη μεγάλη απόσταση που έχουμε διανύσει, τις θυσίες μας, αλλά και την όρεξη μας για

προκοπή. Αδικεί μια κοινωνία που στάθηκε ικανή να αλλάξει ριζικά και να αναδεχθεί, χωρίς μέλτονες αντιδράσεις, πολλές εκατοντάδες χιλιάδες μετανάστες.

Η εικόνα της φοβίας και της αδράνειας δεν μας ταυριάζει, γιατί υπολείπεται των αναγκών της εποχής. Δεν συμβάλλει στην αντιμετώπιση των νέων προβλημάτων. Μας αφήνει άπολους απέναντι στις αρνητικές πλυσές της παραχομοιοποίησης, τις νέες κοινωνικές προκλήσεις, τον νέο διαβή καταμερισμό εργασίας.

Η εικόνα της φοβίας και της αδράνειας δεν μας ταυριάζει, γιατί παρανωδίζει τους ισχυρούς δεσμούς που συνδέουν την πορεία προς το αύριο με τη δημοκρατική αξιοποίηση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, καθώς και με την ιστορική μας αυτογνωσία. Με την κριτική εξέταση του παρελθόντος και του παρόντος.

Για όλους αυτούς τους λόγους, η τυφή, η άκριτη επιστροφή στην παράδοση δεν μπορεί να αποτελέσει κινητοποιό μύθο, να μας οπλίσει με αποτοποίηση. Δεν μπορεί να μας βοηθήσει να προσαυτολοιστούμε στο μέλλον. Μας οδηγεί σε αδιέξοδοους δρόμους, στην χαρτερία του υποταλούς.

V.

Την απάντηση απέναντι στις προκλήσεις της νέας εποχής δίνει η κοινωνία των πολιτών. Η ανοιχτή κοινωνία. Και ανοιχτή κοινωνία είναι η κοινωνία της ελευθερίας και της συμμετοχής, η κοινωνία της ευθύνης και της αλληλεγγύης, η κοινωνία της δημοκρατίας, η κοινωνία που ποροείγεται με αυτοπεποίθηση στο διάλογο με άλλες κοινωνίες, με άλλους πολίτες.

Ανοιχτή κοινωνία είναι η κοινωνία της ελευθερίας και της συμμετοχής. Η ελληνική κοινωνία μπορεί να σταθεί ισότιμα στον παγκόσμιο στίβο μόνο αν εμβάθινει κι άλλο τη δημοκρατία της. Η ποιότητα της δημοκρατίας συναρτάται άμεσα με το σεβασμό των θεσμών του κράτους δικαίου. Η ποιότητα της δημοκρατίας συναρτάται άμεσα με το βαθμό στον οποίο η ίδια η Πολιτεία φροντίζει να δημοκρατίζεται στο εσωτερικό της μηχανισμό δέγχο και λογοδοσίας της εκτελεστικής εξουσίας αλλά και κάθε εξουσίας. Θεσμικά αντίβαρα που συμβάλλουν στην ενδυνάμωση της κοινωνίας των πολιτών. Στη διασφάλιση της πολυφωνίας, στην προστασία της ετερότητας και στην εργλγηση της ανεκτικότητας. Στην ισόροπη και αριμονική συνύπαρξη της ελευθερίας και της ισότητας, των θεμελιωδών αρχών της πολιτικής μας συμβίωσης. Στην αποφυγή της ισοπέδωσης. Στη ρήξη με τις ποικιλόμυμες μορφές του λαϊκισμού, από όποια πέφυγα του πολιτικού φάσματος, τη δεξιά ή την παραδοσιακή αριστέρα, κι αν πρόέρχονται.

Ανοιχτή κοινωνία είναι η κοινωνία της κοινωνικής ευθύνης και της αλληλεγγύης. Η κοινωνία που συνδέεται με δεσμούς που απορρέουν από μέλημα αλλά και σεβασμό για τον άλλο - και όχι από αλαζονεία ή υπερστυτική φιλανθρωπία. Η κοινωνία που δεν θεωρεί όσους έχουν οδηγηθεί σε μειονεκτική θέση ως παθητικούς αποδέκτες παροχών. Η κοινωνία που απορρέει από πολίτες που προσβόλη και της δικής τους αξιοπρέπειας όταν διαπιστώνουν ότι ένας αριθμός μελών της δεν μπορεί να ζήσει με αξιοπρέπεια. Που υιάθουν την υποχρέωση να συμβάλουν, ώστε και οι κοινωνικά αδύναμοι να αποκτήσουν τη δυνατότητα να ζουν κάτω από συνθήκες που θα τους επιτρέψουν να διαμορφώσουν δημοκρατία τη ζωή τους. Μια τέτοια κοινωνία κοινωνικής ευθύνης και αλληλεγγύης στηρίζει το σχεδιασμό ενός νέου κοινωνικού κράτους, βιώσιμου, επικεντρωμένου σ' αυτούς που έχουν πρόβλημα άνεργη. Μια τέτοια κοινωνία επιζητεί τη διασφάλιση της μακροχρόνιας σταθερότητας της οικονομίας και της ανεπτυξιακής προόδου της και, παράλληλα, τη διεύρυνση δυνατότητων και ευκαιριών για όλους, ιδιαίτερα για τη γενιά που έρχεται, για τις γυναίκες, για εκείνους που απειλούνται από τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Ανοιχτή είναι η κοινωνία της δημοκρατίας. Γιατί η δημοκρατία ξεπερνά περιχαρακωμένες στάσεις για να απελευθερωθεί. Αρνείται την ισοπέδωτική επανάληψη του καθιερωμένου. Φέρνει το ρεύμα της αλλαγής στις κατεστημένες πρακτικές και νοσοτροφίες. Η δημοκρατία ανοίγει τους νέους ορίζοντες που χρειάζεται η κοινωνία μας. Αμφισβητεί και κλονίζει την αυταρέσκεια, την εσωστρέφεια, την υπεροχία ενός εθνικιστικού που τελειώνει. Ανοίγει την Ελλάδα στον κόσμο και της δίνει ρόλο και παρουσία.

Ανοιχτή κοινωνία είναι, τέλος, η κοινωνία που τοποθετείται με αυτοπεποίθηση και σιγουριά σε ένα ανοιχτό πεδίο διεθνούς διαλόγου. Που προσέρχεται ως ισότιμος συνομιλητής στον παγκόσμιο στίβο της πολιτικής ανταλλαγής. Που σπώνει με θάρρος την πρόκληση της οικουμενικότητας.

Γιατί η σημερινή εποχή, η εποχή της παγκοσμιοποίησης, επιβάλλει να σχεστούμαστε τον πολιτισμό με χριστηρία τις πανανθρώπινες ανάγκες, δηλαδή οικουμενικά. Και αυτή η διάσταση της παγκοσμιοποίησης, η διάσταση της οικουμενικότητας, μια διάσταση που πάντοτε έκαναν σημαία τους ο ουμανισμός και η δημοκρατική αριστοκρατία, είναι θετική, απελευθερωτική, προοδευτική.

Στην προοπτική αυτή έχουμε σύμμαχο την ίδια την ιστορία μας. Ας μην ξεχνούμε ότι αν ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός εξακολουθεί να εμπνέει ολόκληρο τον κόσμο είναι γιατί διαμόρφωσε αξίες οικουμενικές. Διαπτόταν δηλαδή το κόσμο με χριστηρία τις πανανθρώπινες ανάγκες. Ας μην ξεχνούμε ότι εμείς, οι Έλληνες, έχουμε παράδοση συμβίωσης

με άλλους λαούς, γλώσσες, πολιτισμούς και θρησκείες. Και όχι μόνο αυτό: για τους Έλληνες, στη μακρά διαδρομή μας, οι εποχές της πιο μεγάλης άνθησης ήταν οι εποχές που μετακινούμασταν και ταξιδεύαμε, που αναλλάσσαμε γνώσεις και ευαισθησίες και απογούσαμε τεχνολογία από άλλους πολιτισμούς.

Αυτή η παράδοση σεβασμού του άλλου, συναλλακτικότητας και κατανόησης αποτελεί όχι μόνο εφόδιο πολυτίμο για την πορεία μας, αλλά και ουσιαστική προσφορά για τη δημοκρατία της σύγχρονης πολιτικής ευρωπαϊκής κοινότητας στην εποχή της παγκοσμιοποίησης.

Γι' αυτό πρέπει να υποστηρίξουμε όλες εκείνες τις πρωτοβουλίες που αναζητούν να δώσουν διαφορετική έκφραση στις ανθρώπινες προτιμήσεις. Έτσι ώστε να ανεπτυχθούν η πολυμορφία και η πολυφωνία, τα μοναδικά αποτελεσματικά ανεχώματα στην πληθυντική πολιτισμική ομογενοποίηση και τη διαβρωτική επέκταση της αγοράς ως μορφή οργάνωσης των ανθρώπινων σχέσεων.

VII.

Η αυριανή ελληνική κοινωνία οφείλει να είναι μια κοινωνία ανοιχτή στον κόσμο. Μια κοινωνία ευρωπαϊκή.

Οι αξίες του δημοκρατικού εκσυγχρονισμού (οι ατομικές ελευθερίες, η κοινωνική αλληλεγγύη, το κοινωνικό κράτος κ.τ.λ.) τείνουν να πάρουν έναν καθολικό και παγκόσμιο χαρακτήρα. Παρ' όλα αυτά, ο τρόπος για να υλοποιηθούν αυτές οι αξίες παραμένει συνδεδεμένος με το συγκεκριμένο πολιτισμό της κάθε χώρας, την ιδιαίτερη κοιλότητα της μέσα στην οποία οι πολίτες διαμορφώνουν τις ταυτότητές τους και εξελίσσονται.

Στην ευρωπαϊκή κοινωνία του αύριο οι κατευθυντήριοι άξονες θα είναι αποτελεσματικά της συνέργειας πολλών δυνάμεων από όλη την Ευρώπη. Ωστόσο, για μεγάλο διάστημα ακόμη, ο δημόσιος διάλογος θα αναπτύσσεται μέσα στα εθνικά πλαίσια.

Κατά συνέπεια, στο εθνικό πλαίσιο πρέπει να επεξεργαστούμε προτάσεις και ιδέες για την εφαρμογή των αξιών του δημοκρατικού εκσυγχρονισμού. Στο εθνικό πλαίσιο πρέπει να επεξεργαστούμε θέσεις για τα προβλήματα που μας αφορούν, για τα προβλήματα που αφορούν σ' όλη την Ευρώπη.

Στην κατεύθυνση αυτή είναι αποστολή της Πολιτείας αλλά και, ευρύτερα, της κοινωνίας να βοηθήσει τους πολίτες, ιδιαίτερα τις νέες γενιές, να καλλιεργήσουν την ικανότητα να συζητούν με τους άλλους ανθρώπους και πολιτισμούς.

Να συνομιλούν μαζί τους, να καταλαβαίνουν τις γλώσσες τους και να

κατανοούν τους κώδικες συμπεριφοράς τους. Η συλλογική μας ταυτότητα χρειάζεται να αποκτηθεί διαβατήριες ικανότητες, όπως εκείνες του αγγέλου και παγκοσμιοποιημένου ομηρικού ήρωα.

Του Οδυσσέα, που «πολλών ανθρώπων ίδεν άστεα και νόον έγω». Οι ικανότητες του οποίου οφειλόταν στις γνώσεις που είχε της νοστορπίας, της σουλήτορας και των χειραγωγιστικών των άλλων λαών.

Οι ικανότητες του Οδυσσέα είναι οι δεξιότητες επιβίωσης του έθνους και της πορείας του στην πρόοδο. Αντίθετα από ό,τι περιφρούουν οι σταδοί της αναδιάρθρωσης και της απομόνωσης, οι συλλογικές μας παραστάσεις και η εθνική μας ταυτότητα, τώρα ίσως περισσότερο από ποτέ, έχουν ανάγκη από νέες διαβατήριες ικανότητες.

Χρειάζομαστε μια στοχαστική προσέγγιση της ιστορίας μας και μια ιστορημένη χρήση του παρελθόντος και του παρόντος μας.

Η πλούσια παράδοση και η πολιτισμική μας κληρονομιά αποτελούν το μέσο της ιστορικής μας αυτογνωσίας. Χρειάζεται δηλαδή να γνωρίζουμε το δρόμο που διανύσαμε για να φτάσουμε εδώ όπου είμαστε τώρα.

Να γνωρίζουμε ποια ήταν τα στοιχεία που μας βοήθησαν να καταφέρουμε, όσα καταφέραμε αλλά και ποια τα στοιχεία που μας εμπόδισαν να τα καταφέρουμε καλύτερα ή μας οδήγησαν σε οπισθοχωρήσεις και σε ήττες.

Αν ένωδιαβάσουμε την ιστορία μας, θα διαπιστώσουμε ότι η σύνδεση με την πολιτισμική μας κληρονομιά αλλά και το διαφωτισμό λειτούργησε ως εργατήριο. Επέτρεψε στον ελληνικό λαό να κάνει το μετάλο άλμα. Να αποκτήσει συνείδηση εθνική και να δημιουργήσει την ελληνική Πολιτεία στον αγώνα για την ανεξαρτησία.

Και αυτή η εθνική συνείδηση, που αποτυπώνεται στα Συντάγματα του Αγώνα, είναι μια κατεξοχήν δημοκρατική συνείδηση.

Τα δύο στοιχεία που τη χειραγωγούν είναι η συναίσθηση της ιστορικότητας του πολιτισμού μας και η βαθιά πίστη στην ελευθερία και τη δημοκρατία. Πολιτισμός και δημοκρατία: η στενή σύνδεσή τους, η συνεχής επικοινωνία τους, η αμοιβαία αναπροσδιορίση τους αποτελούν τους βασικούς όρους ύπαρξης και προοπτικής της κοινωνίας μας. Υπάρχουν όταν επιβεβαιώνονται από τη συνείδηση και κυρίως την πράξη των πολιτών.

Την ιστορική μας αυτογνωσία δεν τη χρειάζομαστε μόνο για να χρίνωμε το παρόν. Τη χρειάζομαστε προπαντός για να σχεδιάσουμε το μέλλον.

Η ιστορική συναίσθηση της πορείας της κοινωνίας μας είναι απαραίτητη ως εργατήριο αλλαγών - και όχι ως δικαιολογία για αδράνεια και παραιτηση.

Για να προσδιορίσουμε τα χειραγωγιστικά της κοινωνίας μέσα στην οποία θα ζήσουν οι επόμενες γενιές.

Την εθνική και κοινωνική μας ταυτότητα, την ιστορία και την παράδοση μας έχουμε καθήκον να τις σκεφτόμαστε, όχι στραμμένοι προς το παρελθόν, αλλά απενθίζοντας το μέλλον. Απαντώντας σε θεμελιώδη ερωτήματα γύρω από την κοινή προοπτική μας.

Πώς θέλουμε να είναι η κοινωνία μας τον 21^ο αιώνα; Γύρω από ποιες αξίες θέλουμε να είναι οργανωμένη;

Είναι καιρός να ανοίξει πλατύς δημόσιος διάλογος για τα προβλήματα τα αυτά. Και να γίνει ο σχεδιασμός του μέλλοντος άξονας της πολιτικής μας στρατηγικής.

Η διαμόρφωση μιας τέτοιας στρατηγικής, ο εκσυγχρονισμός της κοινωνίας, δεν είναι υπόθεση του Κράτους.

Το όραμα της ανοικτής κοινωνίας και οι συνιστώσες της -της κοινωνίας της ελευθερίας και της συμμετοχής, της κοινωνίας της ευθύνης και της αλληλεγγύης και της κοινωνίας της δημιουργίας, που προσέρχεται με αυτοπεποίθηση σε διάλογο με άλλες κοινωνίες- διατυπώνεται και εξειδικεύεται από τους ίδιους τους πολίτες.

Τους πολίτες με τις διαφορετικές διαδρομές, τα ποικίλα συμφέροντα, τις πολλαπλές δεσμεύσεις.

Το όραμα της ανοικτής κοινωνίας γίνεται καθημερινή πράξη από την ίδια την κοινωνία.

Εμείς αυτό που μπορούμε και οφείλουμε να κάνουμε είναι να προαγάμε τη συζήτηση, να προαγάγουμε το δημόσιο διάλογο, να αναδείξουμε τα χρίσματα ζητήματα.

Απαιτητικοί απέναντι στον ίδιο μας τον εαυτό, να φανούμε αντάξιοι των πιο απαιτητικών προσδοκιών των συμπολιτών μας.

